

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av undervisning på
yrkesprogram vid Möckelngymnasiet i
Degerfors kommun

Innehåll

Inledning

Fakta om skolan

Bakgrund och syfte

Frågeställningar

Resultat

Metod och genomförande

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisning på yrkesprogram under hösten 2013 och våren 2014. Granskningen vid Möckelngymnasiet i Degerfors kommun ingår i detta projekt. På skolan granskades undervisningen i årskurs 2 på barn- och fritidsprogrammet, inriktningarna Socialt arbete samt Fritid och hälsa.

Möckelngymnasiet besöktes den 16-18 oktober 2013. Ansvariga inspektörer var utredarna Sture Löf och Cecilia Palmqvist. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande. Granskningen har ett uttalat elevperspektiv vilket innebär att inspektörerna under tre dagar har följt en klass i årskurs 2.

Kvalitetsgranskningen av undervisning på yrkesprogram genomförs i ytterligare 63 gymnasieskolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som har ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Den enskilda rapporten kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Fakta om Möckelngymnasiet

Möckelngymnasiet drivs i samverkan mellan kommunerna Degerfors och Karlskoga. Gymnasiet har en skolenhet i Degerfors och tre skolenheter i Karlskoga.

Vid skolenheten i Degerfors finns barn- och fritidsprogrammet, ekonomiprogrammet, samhällsvetenskapsprogrammet samt introduktionsprogram. Skolenheten i Degerfors har cirka 200 elever.

I den granskade årskurs 2 på barn- och fritidsprogrammet går 17 elever. Dessa elevers meritvärden varierade mellan 85 och 200 då de antogs till programmet.

Bakgrund och syfte

I och med reformeringen av gymnasieskolan 2011 renodlades skillnaderna mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program. Syftet med reformen var att bättre förbereda eleverna för kommande arbete eller vidare studier samt att öka genomströmningen i gymnasieskolan. En bättre genomströmning i gymnasieskolan är en vinst både för individen och för samhället. Genomströmningen skiljer sig mellan olika program, där avbrotten överlag är vanligare på yrkesförberedande program än på studieförberedande program. Elever som avbryter sina gymnasiestudier uppger själva att de saknat motivation för skolan, att utbildningen upplevs som meningslös och att skolan inte gett det stöd eleverna har behov av.

Elever som har avbrutit sina studier har många gånger inte upplevt att de varit delaktiga i beslut om arbetssätt och arbetsformer i skolarbetet och det som förväntats göras i skolan har inte stämt överens med vad eleverna själva velat. Enligt forskningen blir elever mer studiemotiverade när de upplever att de själva kan vara delaktiga i att utforma undervisningen och dess innehåll. Själständighet och ansvar för den enskilda eleven betonas i skollagen och i läroplanen.

Forskningen visar även att eleverna upplever det som mer motiverande och mer meningsfullt med yrkesämnena då de själva kan identifiera sig som exempelvis en blivande kock eller mekaniker och att de får arbeta med något "som är på riktigt". Yrkesämnena kan också fungera som en ingång till motivation och självförtroende även för de gymnasiegemensamma ämnena. I arbetet med yrkesämnena kan eleverna se behov av att använda kunskaper i gymnasiegemensamma ämnena. Lärande underlättas om det sker i meningsfulla sammanhang, exempelvis genom att i ämnet matematik räkna ut måtten på något som ska tillverkas.

Lärarna har en central roll i att, medvetet eller omedvetet, påverka elevernas motivation och självbild. Det är inte ovanligt att elever på yrkesprogram har erfarenheter från stödundervisning i grundskolan.

För elever som har tidigare negativa erfarenheter är det extra viktigt att inte försättas i situationer där de misslyckas igen. Istället gynnas elevernas självförtroende av att de får känna att de lyckas och får bekräftelse på sin progression. Därför är det viktigt med tydlig och löpande återkoppling.

Elever på yrkesprogrammen har ofta relativt låga meritvärden från grundskolan, något som kan vara en indikation på att eleverna inte fått tillräckligt stöd eller motiverats i tillräcklig omfattning under tidigare studieår och att det därför i denna elevgrupp finns stödbehov, bristande motivation och negativa erfarenheter från tidigare studier. Skolverket har påtalat att stödinsatser ofta sätts in för sent. Det konstateras att särskilt stöd främst ges i gymnasiegemensamma ämnen, men sällan i programgemensamma ämnen, vilket också bekräftas av erfarenheter från Skolinspektionens sammanhållna tillsyn av utbildningsföretag.

Kvalitetsgranskningens syfte är att granska om elever på yrkesprogram får en ändamålsenlig undervisning som stärker deras motivation att lära, för att därigenom skapa goda förutsättningar för att eleverna ska nå utbildningens mål och slutföra utbildningen. Elever som riskerar att inte nå kunskapsmålen utgör ett särskilt fokus i granskningen.

Frageställningar

Möter undervisningen på yrkesprogrammen elevernas intressen, förväntningar och behov så att eleverna upplever undervisningen som meningsfull?

För att besvara den övergripande frågeställningen utgår Skolinspektionen från nedanstående underfrågor:

- Har eleverna inflytande över undervisningen och anpassas den därefter?
- Placeras kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang för att därigenom konkretisera lärandet?
- Får eleverna kontinuerlig återkoppling för att synliggöra lärande och progression och därmed stärka tilliten till den egna förmågan?
- Får elever i behov av särskilt stöd åtgärder som är anpassade så att eleven ges goda förutsättningar att slutföra utbildningen?

Resultat

Utifrån tidigare nämnda bedömningsområden har Skolinspektionen bedömt kvaliteten i undervisningen på barn- och fritidsprogrammet, inriktningarna Socialt arbete samt Fritid och hälsa och identifierat två prioriterade utvecklingsområden. Dessa beskrivs nedan.

Utvecklingsområden

Har eleverna inflytande över undervisningen och anpassas den därefter?

För att skapa förutsättningar för inflytande behöver eleverna ha kunskap om examensmål, ämnesmål, det centrala innehållet och kunskapskraven för ämnen och kurser.

Elevernas kännedom om målen och kunskapskraven

Eleverna uppger att de aldrig pratat om examensmålen, men att lärarna noggrant har gått igenom "programmålen", och har pratat om hur man blir anställningsbar inom yrkesområdet. Enligt eleverna gick läraren genom programmålen redan i årskurs 1, eftersom läraren ville att de skulle förstå vad utbildningen innebar. Eleverna berättar också att de vid uppstarten av en kurs får kursmålen på papper. Det framkommer dock att alla elever inte läser dessa men att läraren vid varje arbetsmoment visar kursmålen igen. Ändå uppger ungefär en tredjedel av eleverna skriftlig i en enkät att det "stämmer dåligt" eller "stämmer inte alls" att lärarna regelbundet påminner om vilka målen med undervisningen är. Vid intervjun med lärarna framkommer att de brukar gå igenom målen i början av varje kurs. Enligt lärarna är de böcker de använder bra, då målen beskrivs för varje kapitel. De uppger vidare att många elever inte vill ha kännedom om målen, och inte vill vara med och bestämma om undervisningens innehåll och arbetssätt.

Enligt eleverna tar lärarna inte upp vad som krävs för olika betygsnivåer, förutom vid utvecklingssamtalen. Det medför att det kan vara svårt för eleverna att veta vad som krävs om de exempelvis vill sikta på ett högre betyg. Enligt eleverna bjuds man in att fråga läraren, men flera elever frågar aldrig då de ändå är nöjda med betyget E. Lärarna tar dock tag i de elever som "ligger illa till" och riskerar betyget F. I enkäten svarar mer än en tredjedel att det "stämmer ganska dåligt" att lärarna är bra på att förklara vilken kunskap eleven behöver utveckla för att få ett visst betyg.

Elevernas möjligheter till inflytande och anpassning av undervisningen

Enligt eleverna är en del lärare inriktade på att bestämma och att ha ordning och reda, medan andra lärare fokuserar mer på elevernas välmående och "att vara kompis", som de uttrycker det. Trots lärarnas olikheter anser eleverna att lärarna är bra på att få eleverna att säga sin mening. Som exempel nämner eleverna att de fått påverka när prov ska göras och vilka redovisningsformer man då ska använda sig av. Elever som ville kunde välja muntlig redovisning. Dock anser eleverna att det varit svårare att påverka själva innehållet i undervisningen. I några fall har de haft möjlighet att välja vilka böcker de vill läsa, men eleverna menar att innehållet annars är rätt så styrt.

Enligt eleverna får de som har hunnit färdigt med sina arbetsuppgifter, fler uppgifter av samma svårighetsgrad. De får inte svårare eller mer komplexa uppgifter, och det sker inga diskussioner kring vad man behöver klara för ett högre betyg. I ämnena svenska och samhällskunskap kan eleverna dock få mer utmanande fördjupningsuppgifter.

Cirka en tredjedel av eleverna svarar att det "stämmer ganska dåligt" eller "stämmer inte alls" att lärarna ger eleverna möjlighet att påverka vad de ska arbeta med under lektionerna. I kombination med det som framförts av lärare, dvs. att många elever inte vill veta målen och inte vill vara med och bestämma finns risk att eleverna inte heller ges möjligheter till ett fullgott inflytande över planeringen av undervisningen. Nästan alla elever anser dock att det "stämmer ganska bra" eller "stämmer helt och hållet" att de ges möjlighet att påverka hur de arbetar med en uppgift.

När det gäller elevernas möjligheter till inflytande över arbetsformer och innehåll ger lärarna flera exempel på detta. I naturkunskap och yrkesämnen ges eleverna möjlighet att välja vad de vill fördjupa sig i samt om de vill jobba mer praktiskt med ämnet. I svenska och samhällskunskap är eleverna med och bestämmer innehåll då de spelar in film, skriver synopsis, gör manus etc. Lärarna ger också exempel på hur de ser till att alla elever kommer till tals och ger sin syn på olika frågor då de "går runda", vilket innebär att ordet skickas runt till eleverna i turordning. Eleverna dokumenterar vad de tycker i en loggbok, som läraren läser. Utifrån sådant som kommer fram i loggböckerna kan vissa frågor lyftas till klassrådet. Lärare ger också exempel på hur de utvärderar undervisningen genom små gruppdiskussioner eller enskilda samtal.

Enligt lärarna finns ingen gemensam mall för utvärdering av undervisningen och det sker ingen uppföljning av rektorn.

Lärarna skulle önska att rektorn var ute mer i klassrummen och bland eleverna, och att han därigenom ser hur eleverna och lärarna har det, för att bättre förstå deras situation samt får kunskap om undervisningens kvalitet.

Av de lektioner som Skolinspektionen observerar framgår att lärarna gör kopplingar till både kursmål och mål för utbildningen. Lärarna anger målen för lektionen alternativt momentet och presenterar de aktiviteter som ska ske under lektionen och syftet med det som ska göras. Elever uppmanas prata och säga vad de tycker. Lärarna lyssnar och bemöter elevernas åsikter med intresse, allvar och respekt.

Enligt rektorn har eleverna inflytande i klassrummet. Rektorn hinner sällan göra besök i klassrummen, men menar att han pratar mycket pedagogik och utveckling med både elever och lärare, och att han då "lyssnar av" och får en bild av hur undervisningen fungerar i olika avseenden. Enligt rektorn varierar det mellan lärare hur de styr när det gäller att ha ordning i klassrummet. Men de flesta lärarna är, enligt rektorn, besjälade av att ge eleverna inflytande över arbetssätt, redovisningssätt och arbetsformer.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan i högre grad behöver arbeta med att göra eleverna medvetna om målen för undervisningen. Det varierar mellan olika lärare och ämnen i vilken utsträckning eleverna kan påverka innehållet i undervisningen. Det är centralt att medvetandegöra målen för utbildningen för eleverna som en väg till att eleverna ska kunna få inflytande över och möjlighet att påverka vad de ska "arbeta med" under lektionerna. Vidare bedömer Skolinspektionen att rektorn behöver se till att skolan har en dokumenterad och fungerande planering för elevernas inflytande, samt att elevernas inflytande utvärderas och att resultaten av utvärderingarna återkopplas till eleverna.

Får elever i behov av särskilt stöd åtgärder som är anpassade så att eleven ges goda förutsättningar att slutföra utbildningen?

Vid intervjuer med eleverna framkommer att lärarna i vissa ämnen uppmärksammar om elever behöver hjälp och stödjer dem så gott de kan. Andra lärare som uppmärksammar elevers svårigheter, uppmanar eleverna att försöka själva, "läsa frågan igen" samt försöka utveckla ett eget driv i arbetet och hitta sätt att arbeta och lära. En del elever tycker att det senare känns som att lärarna menar att det "är deras eget fel" om de inte förstår eller klarar uppgifterna. Eleverna uppger att man får hjälp om man har "någon form av diagnos". Vid intervjuerna med elever framkommer både exempel på elever som anser sig ha fått bra särskilt stöd för att hitta tillbaka till bättre självförtroende och förbätt-

rade resultat samt exempel som visar att det tagit lång tid innan elevens behov har uppmärksamrats och stödåtgärder satts in.

Vid observationer av lektioner framkom att lärare ägnade mycket tid åt en elev som hade svårt att förstå det svenska språket. Den aktuella eleven fick inte studiehandledning på modersmålet. Enligt rektorn var det svårt att hitta personer som kunde facktermerna på modersmålet.

Enligt lärarna får inte eleverna alltid det stöd de behöver. Det finns en tänkt arbetsgång, där läraren skriver anteckningar och lämnar in till mentorn som i sin tur för ärendet vidare till elevhälsoteamet. Sedan är det tänkt att det ska äga rum ett möte mellan elevhälsoteamet och rektorn. Lärarna menar dock att det kan dra ut på tiden innan mötet blir av eller så blir det inte av alls. De uppger att de ibland får ligga på och "tjata" på rektorn för att få till ett möte. En lärare ger exempel på en elev som uppmärksamrats för sex veckor sedan och som eventuellt är i behov av särskilt stöd, men att fortfarande har ingen utredning kommit till stånd. Lärarna efterlyser struktur och utvärdering av skolans arbete med särskilt stöd. De menar också att elevers stöd behöver vara mer uppstyrt med rutiner och att det behöver följas upp om rutinerna följs. Ett sådant exempel gäller en elev som erbjuds tid hos specialpedagog, men att det i detta fall har lämnats upp till eleven att komma till specialpedagogen eller ej.

Vid intervjun med elevhälsan bekräftas den rutin för hantering av särskilt stöd som lärarna beskrivit. Det framkommer att det finns ett väl fungerande samarbete gällande överlämning från grundskolan, då det gäller elever från den egna kommunen. Då elever kommer från andra kommuner fungerar överlämningen inte lika bra, och överlämningen kan dra ut på tiden. Det är också många elever som väljer om och byter program vilket medför att elevhälsan inte haft möjlighet att förbereda sig för dessa elever ankomst till programmet innan terminen börjar. Enligt elevhälsan förekommer det även att elever blir utredda först i gymnasiet, trots att problemen borde ha uppmärksamrats i grundskolan. Screeningar och kartläggningar görs om lärarna misstänker något problem. Elevhälsan ger exempel på elever som fått stödåtgärder, men där det inte utarbetades åtgärdsprogram vilket de anser att borde ha gjorts.

Enligt rektorn tar det ibland för lång tid från att det har signalerats till rektorn innan konkreta åtgärder sätts i syfte att ge eleverna särskilt stöd. Rutinen är att då en elev uppmärksamrats ha problem på något sätt ska detta lyftas i arbetslaget och läraren göra det den kan inom ramen för undervisningen. I ett nästa steg lyfts problemet till elevhälsogruppen, som rektorn själv sitter med i.

Som exempel kan en elev då få stöd hos specialpedagogen eller få extra undervisningstid. I de fallen utarbetas inte alltid åtgärdsprogram. Enligt rektorn blir det "mer verkstad och mindre snack och byråkrati".

Rektorn menar att lärarna har hög arbetsbelastning, men att det inte är brist på resurser för särskilt stöd, utan det kan vara problem att hitta behöriga lärare eller att ge eleven rätt kombination av kompetenser för stöd.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn behöver utvärdera rutinerna för särskilt stöd och i vilken utsträckning rutinerna följs. Vidare behöver rektorn se till att åtgärdsprogram alltid utarbetas då en elev behöver särskilt stöd samt att åtgärder sätts in skyndsamt, med utgångspunkt från elevens skolsituation och behov. Skolan behöver även se till att elever som behöver studiehandledning på modersmålet, får det.

Väl fungerande inslag

Placeras kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang för att därigenom konkretisera lärandet?

Av intervjuer framgår att det var många elever på Möckelngymnasiets barn- och fritidsprogram som, när de började utbildningen, var osäkra på vad de ville göra i framtiden och i vilken utsträckning de egentligen ville jobba inom något av barn- och fritidsprogrammets yrkesområden. Från början var det också många elever som kommit in på programmet som andra- eller tredjehandsval eller bytt från annat gymnasieprogram.

Vid intervjuer med lärare och elever samt vid lektionsobservationer framgår att lärarna på ett bra sätt knyter an till både barn- och fritidsprogrammets yrkesområden och till samhällslivet i övrigt. Lärarna börjar tidigt prata om vilka möjligheter programmet ger och vilka yrkesutgångar som finns. Ambitionen finns att göra även de skolförlagda delarna med kopplingar till yrkeslivet. Ett exempel är att gymnasieeleverna får arbeta med barn i grundskolan, och skriver i ämnet svenska, sagor utifrån barnens teckningar. Sagorna berättas sedan tillbaka till barnen. I kursen naturguidning får också grundskoleelever tas med ut i skogen, för gymnasieelevernas realistiska och konkreta guidningsuppgifter. Dessutom görs tidiga studiebesök på olika arbetsplatser, som förbereds och följs upp. Erfarenheter från den arbetsplatsförlagda utbildningen, som påbörjas i årskurs 1, används medvetet för skapa yrkesidentitet.

Vid intervjuer med elever i årskurs 2 framkommer också att samtliga elever tagit sikte på arbete inom yrkesområdet, och ofta anger de ett specifikt yrke. Skolinspektionen får uppfattningen att flertalet av eleverna har byggt upp en yrkesidentitet.

Skolinspektionens bedömning är att barn- och fritidsprogrammet på Möckelngymnasiet i Degerfors lyckas skapa sammanhang och mening för eleverna genom att på flera sätt medvetet knyta an undervisningen till elevernas valda inriktning på programmet.

Metod och genomförande

Under hösten 2013 och våren 2014 granskar Skolinspektionen kvaliteten på undervisningen på gymnasieskolans yrkesprogram vid 64 skolor i landet. Av dessa skolor har 54 kommunala huvudmän och 10 fristående huvudmän.

Granskningen har avgränsats till en klass i årskurs 2 på det aktuella programmet och inriktningen. Granskningen har genomförts genom att inspektörerna inför besöket i skolan har tagit del av schema, klasslista och poängplan för den aktuella klassen samt protokoll från skolans lokala programråd. Rektorn på det granskade programmet har också besvarat en verksamhetsredogörelse. Utöver detta har en enkät genomförs med elever vid det granskade programmets årskurs 2. I samband med besöket har inspektörerna tagit del av gällande åtgärdsprogram, betygskatalog och individuella studieplaner i den aktuella klassen.

Vid besöket har lektioner i ämnena engelska, entreprenörskap, naturkunskap, socialt arbete och sociologi observerats. Elever har intervjuats både enskilt och i grupp. Dessutom har lärare, rektorn och representanter för elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen intervjuats. Besöket har avslutats med en muntlig återkoppling till rektorn om de preliminära resultaten av granskningen. Rektorn har tagit del av och getts möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.